

ENDER GÜNER

Silahlı Qüvvələrin Hərbi Akademiyası
Email: arifhasan@gmail.az

HƏRBİ İDARƏÇİLİYİN TƏDQIQI

Məqalədə idarəçilik nəzəriyyəsinin formalaşması, idarəçiliyin elmi əsasları, idarəçilik təcrübəsinin təhlili və ümumiləşdirilməsi araşdırılmışdır.

Açar sözlər: idarəçilik, idarəçilik elmi, idarəçilik elminin predmeti, idarəçilik obyekt, idarəçilik praktikas, idarəçiliyin nəzəriyyələri, idarəetmə.

İdarəçilik - mütəşəkkil sistemlərin bir elementi və funksiyasıdır. O, inkişaf tendensiyalarını və ətraf mühitdə baş verən dəyişiklikləri nəzərə alaraq, strukturun saxlanması, fəaliyyət rejiminin tənzimlənməsi və qorunması üzrə müəyyən məqsədlərin həyata keçirilməsini təmin edir [1, s.12].

İdarəçilik təcrübəsi bir çox minillikləri əhatə edir.

Belə ki, Misir piramidalarının tikilməsi, mürəkkəb vergi sisteminə malik Şumer dövlətinin fəaliyyətinin tənzimlənməsi və qədim Romada böyük İsgəndərin dövründə hərbi yürüşlərin təşkil edilməsi müvafiq mürəkkəb idarəçilik üsullarına malik olmadan mümkün olmazdı.

Başqa sözlə, idarəçilik nəzəriyyəsi tədricən formalaşmışdır. Bu nəzəriyyənin fraqmentlərinə İncil və Quran-i-Kərim də, Konfutsi, Sun-Tzi, Platon və Makiyavellinin əsərlərində, həmçinin müasir dövrün hərbi elminin nəzəriyyəçilərinin yaradıcılıqlarında rast gəlmək olar.

İnsanlar hələ tayfalar formasında yaşamağa başlayandan idarəçilik sənətinə ehtiyac yaranıb.

Cəmiyyətdə qayda-qanunu qorumaq və sabitləşdirmək üçün ilkin olaraq, siyasi idarəçiliyə ehtiyac duyulub.

Birgə əmək (ovçuluq, balıqçılıq, yeməklərin bişirilməsi və paylanması, yaşayış yerlərinin inşası, paltar, alət və silah istehsalı), düşmənlərdən və vəhşi heyvanlardan müdafiə, iqtisadi və hərbi idarəçiliyin meydana gəlməsinə stimulyer verib.

İnsan fəaliyyətinin əvvəlki dövrlərindən bizə idarəçilik haqqında yalnız fraqment və bir-birindən təcrid olunmuş məlumatlar çatıb. Bu məqalədə idarəçilik təcrübəsinin təhlili və ümumiləşdirilməsi nəzərdən keçirilir.

Beş min il əvvəl höküm sürmüş Şumer sivilizasiyasının sənədləri (yazı abidələrinin ən qədimlərindən biri) aşkar edilib. Buradan məlum olur ki, qədim idarəçilər inzibati idarəetmənin bu növ elementlərinin əhəmiyyətini inventarizasiya, faktların qeydiyyatı, təşkilatı hesabat və nəzarət şəklində dərk edilmişdir.

Qədim dünyanın möhtəşəm tikililəri təkcə inşaat işlərinin miqyası və əhatəsi ilə deyil, həm də qədim inşaatçıların təqribən 100 min işçidən ibarət tikintidə çalışanlara rəhbərlik və təşkilatçılıq qabiliyyəti ilə insanları heyretləndirir. Misirlilər istehsal proqramlarının planlaşdırılması və nəzarətindən geniş istifadə ediblər.

Təxminən 4000 il bundan əvvəl (Qədim Misir. 2000-1500-cü illər) kollektivlərin idarə edilməsi metodları və üslubu haqqında "Ptahhotep tövsiyyələri" adlı bir traktat yazılıb.

İdarəçilik sənətinin böyük mütəxəssisi Ptahhotep: "Əgər rəissinizsə (müdirsinizsə), şikayət edən sözünü dinləyərkən təmkinli olun: o, sizə ürəyini boşaltmadan onu uzaqlaşdırmayın. Bədbəxtliklərə düşər olan insan öz sualına müsbət cavab tapmaqdan daha çox öz ürəyini açmaq istər".

E.ə. 325-ci ildə Makedoniyalı İsgəndər kollegial qoşunların idarəetmə və planlaşdırma orqanını - qərargahı yaradıb. Müxtəlif sahələr üzrə idarəçilərin fəaliyyətini təhlil edən Sokrat həmin

fəaliyyətlərin əsasını təşkil edən ümumi bir məsələ haqqında danışıb: "Əsas vəzifə düzgün insanı doğru yerə təyin etmək və göstərişlərinizin yerinə yetirilməsinə nail olmaqdır".

Qədim Romada Böyük Katon (e.ə. 234-149) torpaq sahibinə məsləhət görüb ki, "bax, gör bu iş nə qədər irəliləyib, nə edilib və nə etmək lazımdır. Bundan sonra rəhbərdən gördüyü iş haqqında hesabat istə. Eyni zamanda işin görülməyən hissəsinin hansı səbəbə görə icra olunmadığının izahını tələb et".

İtalyan dövlət xadimi Makiyavelli (1469-1527) tərəfindən idarəçilik fikirlərin formalaşmasına əhəmiyyətli töhfə verilib. Onun fikrincə: "Bir hökmdarın ağıl ilk növbədə öz idarəçilik heyətini necə insanlardan təşkil etməsi ilə mühakimə olunur; əgər onlar sadıq və bacarıqlı insanlardırsa, onun müdriqliyinə həmişə əmin olmaq olar, çünki o, onların qabiliyyətini dərk etməyə və sədaqətlərini qorumağa qadirdir" [2, s. 54].

Bura parlaq bir idarəçilik fikrini şamil etmək olar: "Çoxları inanır ki, müdrik kimi qəbul edilən bəzi hökmdarlar öz izzətlərinə görə özlərinə deyil, həmkarlarının yaxşı məsləhətlərinə borcludur, lakin bu yanlış bir fikirdir. Çünki istisnaları yaxşı tanımaq qaydasında deyilir ki: "Müdrik olmayan hökmdara yaxşı məsləhət vermək faydasızdır" [2, s. 76].

Bütün dövrlərdə insanlar məntiqli idarəçiliyin təcrübi faydalarını mükəmməl başa düşüblər, amma belə bir faktı da qeyd etmək vacibdir ki, XX əsrə qədər çox az sayda insan idarəetmənin metodları və vasitələri haqqında düşüncəyə düşüb.

Rəhbərin işi daha çox intuisiya əsasında qurulmuş sənət idi. Yeni texnologiyaların inkişafı, istehsalın və hərbi əməliyyatların miqyası, hərbi təşkilatların sayının artması idarəçilik üzrə elmi metodların formalaşması sualını ortaya qoyur.

İdarəçiliyin (menecmentin) elmi əsasları 1911-ci ildə yaranıb.

Hal-hazırda idarəçilik haqqında fikirlərdə qeyd edilir ki, "bu ən qədim sənət və ən yeni elmdir". Q.Kunz, S.O.Donnel və başqaları iddia edirlər ki, idarəçilik ilk növbədə sənətdir (məharətdir).

İdarəçilik prosesi bir sənətdir. Bu prosesin mahiyyəti elmin (idarəçilik sahəsində təşkil olunmuş biliklərin əsaslarının) hər hansı bir vəziyyətin reallıqlarına tətbiq olunmasıdır" [3, s. 20].

İdarəçilikdə elmin rolu (İdarəçilik sənət olsa da), onunla məşğul olanlar bu sənətin əsasını təşkil edən elmi dərk edərək istifadə etsələr, daha yaxşı nəticələr əldə edə bilirlər. Qrup əməkdaşlığının qətedicilik və effektivliyinin vacibliyi hər hansı bir cəmiyyətdə tanındıqda əminliklə qeyd etmək olar ki, idarəçilik bütün sənət növlərindən ən vacibidir" [3, s. 20].

Alman hərbi nəzəriyyəçisi Karl fon Klauzevizs "Müharibə haqqında" kitabında elm və incəsənət arasında qarşılıqlı nüfuzəddi əlaqə haqqında fikir irəli sürüb. O, burada elmin məqsədinin - bilik, sənətin (məharətin) məqsədinin - bacarıq olduğunu iddia edib.

"Harada ki, yaradıcılıq və quruculuq məqsəddir, demək ki, orada məharətin, tədqiqatın, biliyin və elmin üstünlüyü var" [4, s. 18].

Müstəqil bilik sahəsinə çevrilən idarəçilik elmi qarşılıqlı elmdir, yəni o, özündə fəlsəfə, sosiologiya, psixologiya, kibernetika və kompüter elmlərinin elementlərini birləşdirir. Eyni zamanda idarəçiliyin təməli bilgi (məlumat) üzərində qurulur. Bir qayda olaraq bilgi (məlumat) əldə edən gücə sahib olur. Bu güc idarəçinin təbəçiliyindəlikləri daha məqsədyönlü idarəetməyə imkan yadardır [5, s. 34].

İdarəçilik proseslərində inkişafı gözləmək və elmin təklif etdiyi tövsiyələrdən idarəçilik fəaliyyətində səmərəli istifadə etmək məqsədini şərh etdən idarəçiliyin qanunlarını və bu qanunlar haqqında biliklər məcmusunu yaradır, sistemləşdirir və ya genişləndirir [6, s. 16].

İdarəçilik elminin predmeti - idarəçilik fəaliyyəti, idarəçilik praktikasının inkişafının prinsipləri, metodları və tendensiyalarıdır.

İdarəçilik obyekt - hərbi, sənaye (nəqliyyat, rabitə), ərazi (region, vilayət, şəhər), istehsalın ayrı-ayrı mərhələləri, iqtisadi fəaliyyətin aspektləri, resursların növləri, həmçinin istehsalın xüsusiyyətləri (səmərəlilik, işə münasibət, keyfiyyət, iş səviyyəsi) ola bilər.

İdarəçiliyin subyekt - idarə edilən obyektə idarəçilik təsirini həyata keçirən şəxs və ya şəxslər qrupu ola bilər.

İdarəçilik elminin nəzəriyyəsi aşağıdakı əsas amilləri xarakterizə edir:

- idarəçiliyin qanunlarının fəaliyyətini təsvir və şərh edir;
- prinsipləri inkişaf etdirir və idarəçiliyə tələbləri əsaslandırır;
- idarəçilin funksiya və metodlarını müəyyənləşdirir və inkişaf etdirir;
- idarəçilik prosesində insanlar arasında yaranan əlaqələri tədqiq edir və tövsiyələr

hazırlayır;

- idarəçilik sistemlərinin yaradılması metodlarını, onların tətbiqini və təkmilləşdirilməsi yollarını inkişaf etdirir;

- idarəçilik fəaliyyətinin təşkilinin mahiyyətini və məzmununu, aktiv təsirlərin metodoloji üsullarını, idarəetmə obyektinin spesifikasiyasına uyğun olmasını müəyyən edir;

- idarəçilik prosesində həyata keçirilən öngörmə və proqnozlaşdırma metodlarını müəyyən edir [7, s. 27].

İdarəçiliyin nəzəriyyəsi:

1. Obyektiv nəzarət fenomenlərinin təsvirinə, izahına və öncə görməyə imkan verən nəzəri əsaslar kompleksidir;

2. İdarəçiliyin mahiyyəti, məzmunu və spesifikasiyalarını şərh edən konsepsiyalar və kateqoriyalar məcmusudur.

İdarəçiliyin ümumi nəzəriyyəsinin obyektini təşkilatlarda olan insanlar və bu təşkilatların idarəçilik prosesində yaranan münasibətlərin məcmusudur.

Ayrı-ayrı aspektləri, yaxud xüsusi obyektləri öyrənən xüsusi idarəçilik nəzəriyyələri mövcuddur.

Xüsusi idarəçilik nəzəriyyəsinin obyektini - növ və məqsəd baxımından fərqlənən təşkilatlarda insanlar arasında olan münasibətlər, həmçinin idarəçilik obyektləri tərəfindən nəzərdə tutulan təyinat üzrə tapşırıqların yerinə yetirilməsini asanlaşdıran şəraitin yaradılması prosesləridir (məsələn, silahlı qüvvələrin quruculuğu prosesi, onun idarə edilməsi nəzəriyyəsi tərəfindən öyrənilir).

İdarəçilik nəzəriyyəsi bu sahəni üzrə mütəxəssisləri idarəetmə sistemlərinin yaradılması, onların fəaliyyətinin həyata keçirilməsi, idarəçilik prosesinin müxtəlif şəraitdə proqnozlaşdırılması, reallaşdırılması və onun səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi barədə peşəkar biliklərlə təmin edir [7, s. 32].

Hər bir lider qanunlar, elmi əsaslandırılmış prinsiplər və ustalıqla hazırlanmış metodlar haqqında biliklərə istinad edərək, intuisiyası və təcrübəsi əsasında qərarlar qəbul edir.

İdarəçiliyin ümumi anlayışları. Bilik məharəti anlayış və kateqoriyalarla işləmək bacarığıdır. Onlar peşəkar fəaliyyət sahəsini ümumiləşdirir, mücərrədlik (abstrakt) səviyyəsində ünsiyyət dili yaradırlar.

Fransız filosofu Rene Dekart (1596-1650) "Anlayışlara dəqiq interpretasiya verin və bununla da siz dünyanı yanlışlıqların yarısından azad edəcəksiniz" fikrini irəli sürüb.

İdarəçilik sahəsi üzrə mütəxəssisin bütün fəaliyyəti dar anlayışlarda və kateqoriyalarda idarəçiliyin ən ümumi anlayışların və kateqoriyalarının ardıcıl konkretləşdirilmə prosesi ilə əlaqələndirilir. Anlayış aparatının mənimsənilməsi və onunla işləmə məharəti - idarəçilik nəzəriyyəsinin biliklərinin əsasını təşkil edir.

İdarəçilik texniki, bioloji və sosial sistemlərin ayrılmaz atributudur. O, öz bütövlüyünün qorunması, inkişafını, strukturun nizama salınması və məqsədlərə nail olmanı təmin edir.

Texniki sistemlərin (istehsal və texniki proses, mexanizm, maşın sistemlərinin) idarə edilməsi əsasən texniki fənlər üzrə öyrənilir.

Təbiətdə idarəçilik, yəni bioloji sistemlərin idarə olunması təbiət elmlərinin öyrənilmə obyektidir.

İdarəetmə sosial proseslərə, qruplara, şöbələrə, idarələrə, təşkilatlara, siniflərə təsir kimi sosial idarəetməyə aiddir. Bu sahə ictimai (sosial) elmlər tərəfindən öyrənilir.

İdarəçilik bir proses kimi müəyyən məqsədə nail olmaq, idarəetmə obyektinə nəzarət effektini inkişaf etdirmək və həyata keçirmək üçün idarəetmə mövzusunun müəyyən ardıcılıq

fəaliyyətlərinin məcmusudur. Təsir etmək termini zəruri nəticəyə nail olmaq üçün təsir göstərməkdir.

İdarəedici təsir, subyektin (məsələn, hərbi idarəetmə orqanının) idarəetmə obyektinə (məsələn, qoşunlara) təsiridir, qoyulmuş məqsədə çatmaq üçün, onun vəziyyətini, mövqeyini və mahiyyətini və fəaliyyətinin xarakterini dəyişir.

Hər hansı bir nəticəyə nail olmaq üçün məqsədi müəyyənləşdirmək və fəaliyyəti formalaşdırmaq (yəni məqsədə çatmaq üçün nə edilməsi və həmin işin icrası üçün kimə tapşırıq verilməsi müəyyən edilməsidir) zəruridir. Bu fəaliyyəti icrasını kiməsə ötürmək (tapşırıq vermək), həmçinin tapşırığın müəyyən edildiyi kimi yerinə yetirilib-yetirilmədiyini, nəticələrin məqsədin parametrlərinə uyğun olub-olmadığını yoxlamaq lazımdır.

İdarəçiliyə iki nöqtəyi-nəzərdən yanaşmaq olar: birincisi, fəaliyyətin formalaşdırılması və həyata keçirilməsi onun islahatı prosesidir; digəri isə, bu proses kimin, hansı vasitələrlə həyata keçirməsidir.

İdarəetmə prosesini həyata keçirən və təmin edən elementlər məcmusu idarəetmə sistemini təşkil etməklə yanaşı, ona idarəetmə subyekti və idarəetmə obyektini, birbaşa və əks-informasiya əlaqələri daxildir [6, s. 22]. Qoşunlar bir sistem kimi hərbi idarəetmə orqanları olub, birlik, birləşmə və hərbi hissələrin məcmusudur.

İdarəetmə subyekti - idarə edən alt sistemi (hərbi idarəetmə orqanları və onun struktur bölmələri) olan komandanlar, komandirlər, qərargahlara idarəçilik funksiyalarını yerinə yetirmək və qərar qəbul etmək səlahiyyəti verilmiş digər idarəedici orqanlardır.

İdarəetmə obyektini - hərbi idarəetmə orqanının idarəedici təsirini qəbul edən idarəolunan altsistemdir (birliklər, birləşmələr, hərbi hissələr və onların fəaliyyət prosesləridir).

Birbaşa əlaqə - idarəetmə subyektinə idarəedici təsiri haqqında informasiyanı idarəetmə obyektinə ötürməyə imkan verən kommunikasiya (rabitə) kanalıdır.

Əks-əlaqə - idarəetmə subyektinə tapşırıqların həllinin gedişi, verilmiş məqsədə nail olmanın nəticələri, idarə olunan sistemin vəziyyəti və onun islahatı haqqında məlumat almağa imkan verən kommunikasiya kanalıdır.

İdarəetmə sistemi idarəetmə və təsiretmə obyektinin fəaliyyət xarakteri, mövqeyi, vəziyyəti və ona xarici mühitin təsiri haqqında daxil olan məlumatların istifadəsi və işlənilməsi əsasında məqsədə nail olma istiqamətində koordinasiya edilmiş və əlaqələndirilmiş fəaliyyətlərin həyata keçirilməsini təmin edir.

Qoşunlarla idarəetmə sistemi funksional olaraq, bir-biri ilə əlaqədə olan hərbi idarəetmə orqanları, idarəetmə məntəqələri və idarəetmə vasitələrinin məcmusudur.

İdarəçilik nəzəriyyəsi və praktikasında idarəetmə sistemi vasitəsilə idarəçilik prosesinin həyata keçirilməsi idarəçilik fəaliyyəti adlanır.

İdarəçilik fəaliyyəti - fəaliyyətin məqsədlərini müəyyənləşdirmək, müvafiq prinsip və metodlardan istifadə etməklə, bu məqsədlərə nail olmağa yönəlmiş idarəçilik prosesini həyata keçirmək üçün idarəetmə orqanlarının müəyyən strukturunda birləşmiş və əlaqələndirilmiş fəaliyyətlər məcmusudur.

İdarəçilik fəaliyyətinin elementlərinə idarəçilik əməyi, idarəçilik əməyinin subyekti, vasitə və nəticələri daxildir.

İdarəçilik fəaliyyətinin məzmunu əmək, resurslar, müxtəlif əlaqələr və münasibətlərin idarə edilməsi proseslərindən ibarətdir.

İdarəçilik əməyi idarəçilik sahəsində əqli və fiziki gərginlik, müvafiq bilik, bacarıq və qabiliyyət tələb edən idarəetmə orqanlarının məqsədəuyğun fəaliyyətidir.

İdarəetmə orqanının əməliyyat tərkibi tərəfindən müstəqil olaraq, struktur vahidlərinin bir hissəsi və ya bütövlükdə idarəetmə orqanının bir hissəsi kimi həyata keçirilən fəaliyyətlər məcmusu - onun məzmununu təşkil edir [8, s. 36-42].

İdarəçilik əməyinin predmeti - mövcud problem və onun həlli yolları haqqında məlumatlardır. İdarəçilik əməyinin məhsulunu isə - problemin həli təşkil edir. İdarəçilikdə ilk məlumat "çiy"dir və buna görə də praktikada tətbiq edilə bilməz. İşlənməsi nəticəsində o, konkret

fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi ilə istiqamətlənə bilən idarəetmə qərarına çevrilir. İnformasiya ilə əməliyyatların həyata keçirilməsinə xidmət edən hər bir vasitə - idarəçilik fəaliyyəti vasitəsidir.

İdarəçilik fəaliyyəti prosesində hərbi idarəetmə orqanının ayrı-ayrı mütəxəssisləri, qrupları və struktur bölmələri arasında yaranan müxtəlif əlaqələrin məcmusu idarəçilik əlaqələrini təşkil edir.

Hərbi idarəetmə orqanlarının idarəçilik fəaliyyətinin əsas mərhələləri:

- idarəetmə obyektləri (qoşunlar və idarəetmə sistemi) və xarici mühit haqqında lazımi məlumatların əldə edilməsi və təhlili;
- qoşunların və idarəetmə sisteminin fəaliyyətlərinin məqsədlərinin müəyyən edilməsi;
- qərarın hazırlanması və qəbul edilməsi (qoşunların tapşırıq və fəaliyyət ardıcılığı, qoyulmuş məqsədlərə nail olmaq üçün idarəetmə sisteminin fəaliyyətinin müəyyən edilməsi);
- qərarın icrasının təşkil edilməsi (qoşunların fəaliyyət proseslərinə təsiri);
- qoşunlar tərəfindən yerinə yetirilən tapşırıqların gedişi ilə bağlı əldə edilmiş nəticələrin toplanması, işlənməsi, təhlil edilməsi və qiymətləndirilməsi;
- qoşunların sonrakı fəaliyyətlərinə düzəlişlərin bilavasitə idarə edilməsi.

İdarəçilik prosesinin məzmununu təşkil edən fəaliyyətlər kompleksinin bir dəfəlik həyata keçirilməsi nəticəsində heçdə həmişə qoyulmuş məqsədə nail olmaq mümkün olmur. Ona görə də idarəçilik prosesi əksər halda dövrü (təkrarlanan) xüsusiyyətə malik olur [5, s.16-36].

İdarəetmə dövrü (silsiləsi) müəyyən dövr üçün qərarın qəbul edilməsi, onun həyata keçirilməsinin təşkil edilməsi və icrası nəticələrinin qiymətləndirilməsinin ardıcıl təcrübə fəaliyyətinin məcmusudur.

İdarəetmə orqanlarının fəaliyyətinin məqsədyönlü olması məqsədin və ya onun ilkin tərifinin varlığını, qəbul edilmiş qərarların məqsədinə nail olunmasını, bütün fəaliyyətlərin bu məqsədə ardıcıl nail olma istiqamətinə tabe olmasını nəzərdə tutur [2, s.18-25].

Məqsəd - sistemin və idarəetmə obyektinin istiqamətləndirilmiş fəaliyyətləri ilə nəzərdə tutulan nəticəyə nail olmaqdır.

İdarəetmənin məqsədi - qoşunların və ya idarəetmə sisteminin arzu olunan, mümkün və zəruri vəziyyətidir.

Nail olunacaq məqsəddən, son nəticə kimi təyin edilməsindən sonra idarəetmə prosesi başlayır. Qoşunlarla idarəetmə məqsədlərinin müəyyən növçülüüyü mövcuddur. Onlar aşağıdakılardan asılı olaraq fərqləndirilir:

a) təyinetmə üsuluna görə:

- məqsəd - tapşırıqların - hərbi idarəetmənin mərkəzi orqanlarının və daha yüksək idarəetmə sisteminin digər orqanlarının müvafiq normativ aktlar və əmrləri ilə müəyyən edilmiş tapşırıqlar;
- məqsəd - istiqamətlərin - məqsəd - tapşırıqlarını konkretləşdirən və ya verilən sistemin idarəetmə orqanının öz tərəfindən onun inkişafında mövcud vəziyyətin və tendensiyaların təhlili və proqnozlaşdırılması əsasında formalaşan istiqamətlər;

b) əhəmiyyətinə görə - strateji, əməliyyat, taktiki;

c) nailiyyət şərtlərinə görə - uzunmüddətli, ortamüddətli, qısamüddətli;

d) konkretləşdirmə dərəcəsinə görə - praktiki, nəticəni və ona nailolma vaxtını dəqiq müəyyən edən, vektorlu, yalnız arzu olunan nəticəni və ona çatması üçün əsas istiqamətləri göstərən.

İdarəetmə məqsədinə uğurla nailolmaq, həmçinin hər hansı bir böyük problemin həlli, onun dekompozisiyası, yəni daha sadə komponentlərə - alt məqsədlərə (şəxsi məqsədlərə) bölünməsi nəzərdə tutur. Adətən, hərbi idarəetmə orqanının əməliyyat heyətinin əsas səylərinin tətbiqi sahəsini müəyyən edən istiqamətlərə aid edilir. İdarəetmə fəaliyyətinin istiqamətləri idarəetmə tapşırıqlarına çevrilir. Bu tapşırıqlar qoyulmasının konkretliyi ilə fərqlənməlidir. Bu əsasda, idarəedici (təşkilatı) tədbirlər təyin edilmiş tapşırıqların həlli üçün müəyyən edilir. Bu da son nəticədə idarəetmə məqsədlərinə nail olmağı təmin edir. Onlar konkret, ölçülə və əldə edilə bilən, aktual və zamanla əlaqələndirilmiş olmalıdır [6, s. 42-54].

Konkretlik, qiymətləndirən kəmiyyət və keyfiyyət göstəricilərinin vahidlərinin

mövcudluğunu göstərir. Bu göstəricilərlə onların nailiyyətlərinin dərəcəsini mühakimə etmək mümkündür.

Məqsədə çatma - lazımi resursların varlığı, seçilmiş fəaliyyət üsulunun əlverişliliyi və idarəetmənin müvafiq effektivliyinin müəyyən edilməsi ilə xarakterizə olunur.

NƏTİCƏLƏR

1. İdarəçilik elmi müstəqil bilik sahəsinə çevrilən qarşılıqlı elmdir və özündə fəlsəfə, sosiologiya, psixologiya, kibernetika və kompüter elmlərinin elementlərini birləşdirir.

2. İdarəçilik proseslərində inkişafı gözləmək və elmi tövsiyələrdən idarəçilik fəaliyyətində səmərəli istifadə etmək məqsədilə, idarəçiliyin qanunları və bu qanunlar haqqında biliklər məcmusu yaradılır, sistemləşdirilir və genişləndirilir.

ƏDƏBİYYAT

1. Иванов, Д. А. Основы управления войсками в бою / Д. А. Иванов, В. П. Савельев, П. В. Шеманский – Москва: -1977. - 392 с.
2. Асмус, В.Ф. Государство / В кн.: Платон. Собр. соч. – М.: - 1994. - т. 3. - с. 529–560;
3. «Государю» Макиавелли / В. Разуваев. - М.; СПб.: Центр гуманитарных инициатив, - 2014. - 528 с.
4. Кунц, Г. Управление: системный и ситуационный анализ управленческих функций / Г.Кунц, С. О'Доннел - М.: Прогресс, - 1981. т. 1. с. 92.
5. Güner, Ender Bilgi toplumuna geçiş: Sosyolojik bir yaklaşım / Ender Güner. – Ankara: Başkent Klişe ve Matbaacılık, - 2007. - 112 s.
6. Управление подразделениями в мирное время: учебник / В. А. Копылов [и др.]; под общ. ред. Ю. Б. Торгованова. – Красноярск: Сиб. федер. ун-т, 2015. – 348 с.
7. Основы теории управления войсками / [П. К. Алтухов, И. А. Афонский, И. В. Рыболовский, А. Е. Татарченко]; под ред. П. К. Алтухова. - М.: Воениздат, - 1984. - 221 с.
8. Основы теории управления: практикум / В.Ю. Емельянов [и др.]; под ред. В.Ю. Емельянова - Балт. гос. техн. ун-т. – СПб., - 2015. – 152 с.
9. Система государственного управления: Учеб. Пособие - Челябинск: Челяб. Гос. Ун-т., - 2007. - 166 с.

SUMMARY ENDER GUNER

Military Academy of the Armed Forces

E-mail: arifhasan@gmail. az

INVESTIGATION OF MILITARY CONTROL

The article examines the formation of management theory, the scientific basis of management, the analysis and generalization of management practice.

Key words: Management, management science, subject of management science, management object, management practice, management theory.

РЕЗЮМЕ ЭНДЕР ГЮНЕР

Военная академия Вооруженных Сил

Электронная почта: arifhasan@gmail. az

ИССЛЕДОВАНИЕ ВОЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

В статье рассматривается становление теории управления, научные основы управления, анализ и обобщение управленческой практики.

Ключевые слова: Управление, наука управления, предмет науки управления, объект управления, практика управления, теории управления.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur: 17.01.22